

Speech van inspecteur-generaal van het Onderwijs Alida Oppers tijdens de Staat van het Onderwijs 2021

Geachte ministers, dames en heren,

We presenteren vandaag de Staat van het Onderwijs voor een camera, en niet - zoals we gewend waren - voor een volle zaal. Wij zijn hier in het Onderwijsmuseum in Dordrecht, met een beperkt gezelschap. Ik ben blij dat we in ieder geval de beide ministers hier in levende lijve mogen begroeten. Welkom. Momenteel hebben we volgens mij meer dan 2000 deelnemers. En dat is meer dan we in onze zaal hadden kunnen ontvangen. Dat is dan toch nog een positief puntje in coronatijd.

Voor de camera in plaats van voor de klas of de collegezaal, dat is wel het meest treffende beeld uit het onderwijs van het schooljaar waar we nu op terugkijken. Met alle verhalen die we daar omheen hoorden.

Zoals hoe een jaar geleden, in die warme aprilmaand van 2020, ergens in Nederland een groep-6-leerkracht op de galerij van een flat liep. Zij belde aan bij een van haar leerlingen. Want ook zij had sinds kort afstandsonderwijs weten te organiseren. En in de loop van de dag had ze alle leerlingen op het beeldscherm zien verschijnen, maar niet deze jongen. Terwijl juist hij de lessen misschien wel méér nodig had dan sommige klasgenootjes. Bellen of appen naar de ouders, daar hoorde ze niks op terug. Dus daarom is ze maar op de fiets gestapt. En nu ontdekte ze, bij deze leerling thuis, wat ze eigenlijk al verwachtte: voor hem gaat het afstandsonderwijs echt niet werken. Maar ze kreeg hem naar de noodopvang, en daar lukte het wel, en zo kon ook deze zesdegroeper toch tot leren komen.

Aanpassen, inspelen op veranderingen, omgaan met onzekerheid, en vaak extra aandacht en inspanning leveren om toch alle leerlingen zo goed mogelijk erbij te houden.

Al die inzet is in deze veeleisende periode echt heel erg zwaar geweest: daarvoor wil ik hier, bij de Staat van het Onderwijs 2021, onze grote waardering uitspreken. Voor de grote inzet door u: iedereen in en rond het onderwijs, van leraar tot schoolleider, van praktijkbegeleider tot bestuurder. Deze prestatie is een groot lichtpunt in de Staat van het Onderwijs.

Hoe kijken we met z'n allen straks terug op deze periode in het onderwijs? In elk geval óók met trots en voldoening.

We zagen bijzondere uitdagingen rond praktijklessen, en rond toetsen, rond examens. En neem tot slot de ervaringen van leerlingen en studenten die in deze tijd hun opleiding afronden en vervolgens een plek op de arbeidsmarkt moesten zien te vinden - zeker nu veel branches plat liggen.

Intussen zagen we hoe sommige scholen makkelijker wisten om te gaan met de nieuwe situatie, terwijl andere scholen en instellingen er echt mee worstelden. De coronatijd blijkt het zwaarst voor scholen die het vóór de crisis al lastiger hadden. En dat geldt ook het meest voor leerlingen en studenten die het toch al lastiger hebben; die raakten sneller buiten beeld - ook letterlijk.

Corona vergroot de zorgen die er toch al waren, corona vergroot de verschillen die er toch al waren. Dat het uitmaakt hoe het thuis is, op wat voor school je zit.

Want wie in het onderwijs werkt weet het wel. We maken ons al langer zorgen over de teruglopende basisvaardigheden van jongeren. Goed schrijven, goed rekenen, goed lezen. En over de ongelijke kansen - wat maar niet beter wordt. Dat is al jaren niets nieuws en daarom eigenlijk des te zorgelijker.

We waren deze Staat van het Onderwijs aan het voorbereiden, en ik sprak met een van onze meest ervaren mbo-inspecteurs. Die het zó tegen me zei: “We staan hier al jaren naar te kijken met z’n allen, maar het glipt ons langzaam maar zeker uit de vingers. Alida, let er alsjeblieft op.”

Ook onze recente onderzoeken bevestigen het beeld. En al gaan die recente onderzoeken met name over het funderend onderwijs, teruglopende basisvaardigheden hebben vanzelfsprekend ook gevolgen voor het mbo en het hoger onderwijs.

Bijvoorbeeld:

- Een kwart van een gemiddelde groep 8 kon al vóór corona niet op basisniveau schrijven.
- Een kwart van de 15-jarigen kan niet (of niet meer) op het basisniveau lezen.

Om het beeldend te maken - een gemiddelde middelbare-schoolklas van 15-jarigen: dat zijn er gemiddeld 6 in een klas van 24 leerlingen.

Als dat niet wordt bijgespijkerd, dan gaan deze leerlingen straks de maatschappij in zonder dat ze goed genoeg kunnen lezen, schrijven of rekenen. Dat zijn ieder jaar meer dan 50.000 jongeren erbij die bijvoorbeeld:

- geen handleidingen kunnen lezen,
- die problemen hebben om een nieuwsartikel te begrijpen,
- of die bijvoorbeeld niet doorhebben hoeveel ze uiteindelijk voor een lening betalen.

Als je de basis niet beheerst, wordt het erg lastig om volwaardig mee te doen in onze samenleving. Want die is ingericht op mensen die wel zelfredzaam en wel weerbaar zijn. Dat is in de eerste plaats triest voor de jongeren zelf. Het leidt tot afsluiting en het leidt tot uitsluiting. En de samenleving als geheel, die ondervindt ook hiervan de gevolgen.

6 leerlingen in een gemiddelde klas. Sommigen van u zullen denken: Zo’n gemiddelde klas die bestaat eigenlijk niet. En anderen kunnen denken: Ik herken dit verhaal helemaal niet.

Dat kan best zo zijn: het is niet gelijk verdeeld. Sommige plekken in het land zullen er meer mee te maken hebben dan andere, sommige schoolsoorten vermoedelijk meer dan andere, sommige individuele scholen meer dan andere.

En ook daarin heeft niet iedereen dus gelijke kansen:

- ... doordat er nog steeds flinke verschillen zijn tussen vergelijkbare scholen
- ... en bijvoorbeeld doordat sommige ouders, meer dan anderen, hun kinderen helpen met schoolwerk.

En sommige ouders hebben gewoon meer mogelijkheden om extra onderwijs in te kopen.

Met de toename van de betaalde bijlessen, de externe huiswerkbegeleiding, examentrainingen en scriptiebegeleiding, met al die ontwikkelingen gaat het onderwijs langzamerhand op een vrije markt lijken. Compleet met billboards en radiospotjes.

Teruglopende basisvaardigheden en ongelijke kansen, het is geen fijn beeld.

Het kost mij moeite om deze boodschap met jullie te delen in deze coronacrisis. Want ik weet hoe hard er gewerkt wordt. En sommigen werkelijk bekaf zijn. Maar we moeten hier écht iets aan doen.

Het moet – maar het kán ook. Daarom ben ik vandaag óók hoopvol. Want er doet zich een bijzondere kans voor. Paradoxaal genoeg juist dankzij de coronacrisis.

Want iedereen ziet dat er een grote inhaalslag moet worden gemaakt. Daar is breed maatschappelijk draagvlak voor en heel veel aandacht. En ook het geld is er: er wordt de komende jaren groots geïnvesteerd in het onderwijs. Om de gaten te repareren die door corona zijn gevallen.

Daarom zou ik in deze Staat van Onderwijs de oproep: maak van die reparatie een renovatie.

Ga een stap verder dan de onderwijstijd inhalen die door corona verloren is. Ga verder vooruit en niet terug naar waar we gebleven waren. Want daar zijn te veel leerlingen onvoldoende mee geholpen. Al die beschikbare middelen, maar vooral ook alle maatschappelijke aandacht en de vrijkomende energie: benut die om ook het fundament te versterken.

U zult misschien denken: “We moeten weer méér en we moeten al zo veel!” Mijn oproep is het tegendeel.

- Het is niet méér, het is doen wat het belangrijkste is. Durven kiezen voor basisvaardigheden en kansen voor alle leerlingen. Dat betekent ook dat we het onderwijs zullen moeten beschermen tegen overvragen. Laat scholen niet alles opvangen wat in de samenleving mis gaat of belangrijk gevonden wordt.
- En ook - raak geen energie kwijt door zelf het wiel uit te vinden.

Bestuurders en schoolleiders: er is zo veel kennis beschikbaar, beproefde aanpakken, wetenschappelijke inzichten en de praktijkervaring van collega's. Maak dáár gebruik van.

Kortom, de opgave is duidelijk. Ervoor zorgen dat voortaan alle jongeren ten minste met een stevige basis aan vaardigheden worden toegerust, en dat alle leerlingen en studenten met gelijke talenten ook gelijke kansen krijgen.

Er is alle reden om optimistisch te zijn dat het kan lukken en dat we het geheel weer beter kunnen laten functioneren. Dat vraagt wel van iedereen een bijdrage. Ook van ons als inspectie: dit blijft de komende jaren onze prioriteit. Iedereen dezelfde kant op en dat een flink aantal jaren volhouden. Dan moet het lukken.

Een dringende oproep dus om het tij te keren, want we moeten echt een keerpunt maken. En vooral ook een hoopvolle oproep. Ik begon er al mee: het Nederlandse onderwijs heeft een enorme veerkracht laten zien, een vermogen om los te komen van routines die vast leken. Wij kunnen dit ook en daarvoor is nu bij uitstek het geschikte moment.

Wij hebben dus vooral samen iets te doen. Daarom nodig ik u graag uit om in de komende tijd te reflecteren hoe we kunnen zorgen voor basisvaardigheden en kansengelijkheid. Het estafettestukje van de Staat van het Onderwijs 2021 geef ik vandaag aan jullie door.

Op 11 mei organiseren wij een online conferentie waarin wij u graag bij elkaar brengen om samen tot concrete stappen te komen en oplossingen.

Wat zou het mooi zijn als we over een paar jaar weer bij elkaar komen – maar dan in levende lijve. En dat we dan trots en tevreden kunnen terug kijken op dit jaar. Omdat we kunnen zeggen: “Weet je nog, in 2021, dat was het keerpunt. Toen hebben we de kans benut en de handen ineengeslagen. Niet ondanks corona, maar dankzij die onverwachte crisis.”

Dank u wel.